

Postkoloniale sår og neokoloniale trusler i Grønland

EBBE VOLQUARDBEN

Danmark er først nu ved at forstå og erkende de overgreb, man har begået mod befolkningen i Grønland. Skal rigsfællesskabet bestå, haster det med at finde en ny og bedre balance. Det handler om respekt.

I 1918 SKREV DEN danske historiker Louis Bobé en svulstig kærligheds-erklæring til Grønland. I 'Tamalât: Landet bag hav' beskrev han øen som »den sidste fjer i Danmarks hat« og advarede, at Gud måtte beskytte den mod arrogante englændere, driftige amerikanere og snæversynede tyskere.

Teksten blev skrevet efter salget af Danmarks sidste koloni i syd. I 1917 blev det tidligere Dansk Vestindien til De Amerikanske Jomfruøer. Samtidig anerkendte USA Danmarks suveræniteten over Grønland. Ved et kongebesøg i 1921 erklærede Danmark for første gang hele Grønland – og ikke kun som hidtil de spredte handelsposter langs kysten – som dets territorium.

Tidligere pyntede adels- og militær-folk deres hatte med fjer for at vise status og magt. Når Bobé metaforisk gør Grønland til den sidste pynt af denne art, fremstår det som Danmarks sidste statusobjekt efter en række tab: Norge i 1814, Slesvig-Holsten 50 år senere, kolonierne i Afrika og Sydasien midt i det 19. århundrede og til sidst øerne i Caribien. Bobés ord er et tidligt eksempel på det, sociologen Paul Gilroy senere kaldte postkolonial melankoli: den nostalgiske længsel efter mindre konfliktfyldte tider og en følelse af sorg over tabet af

status og magt i postimperiale samfund.

I BOBÉS ADVARSLER mod angiveligt ondsindede stormagter afsløres også en tankefigur, som stadig er til hinder for et respektfuldt forhold mellem Danmark og dets tidligere koloni: den koloniale exceptionalisme.

Udtrykket står for en politisk ideologi, der fremstillede dansk kolonialisme – sammenlignet med andre europæiske imperiers adfærd i deres kolonier – som en mere velgørende, human, hvis ikke harmløs bestræbelse. Ligesom de andre skandinaviske lande så Danmark sig selv som en undtagelse i den moderne verden: et usædvanlig fredeligt, velgørende samfund, en enestående legemliggørelse af solidarisk, egalitær og progressiv politik.

Norden blev betragtet som 'det gode Vesten', og for lande som Danmark blev dette ideal et nationalt selvbillede, selv om skandinaverne også var involveret i kolonial udnyttelse, transatlantisk slavehandel og undertrykkelse af etniske minoriteter.

I takt med forestillingen om den koloniale exceptionalisme anses kritik og krav fra grønlænderne, hvoraf omkring 90 procent identificerer sig som inuit, ofte som udtryk for vrangvillighed og utaknemmelighed. »Vi har altid lært, at vi var en af verdens

bedste kolonier: ingen slaveri, ingen mord«, skrev antropologen Aviâja Egede Lynge, år før begreber som afkolonisering overhovedet blev brugt i Grønland.

Siden jul har også 'den sidste fjer i Danmarks hat' vaklet. Kort før jul gæstede Donald Trump – en driftig amerikaner lige ud af Bobés bog – sin plan fra 2019 om at gøre Grønland til amerikansk territorium.

Hvor der for fem år siden var tale om et køb, udelukkede Trump nu endda ikke militære midler. 7. januar landede Trumps søn uventet med et stort følge i Nuuk for at optage videoer af angiveligt Trump-begejstrede grønlændere til sine sociale mediekkanaler. Han tøvede ikke med at samle socialt udsatte op foran byens indkøbscenter, give dem Maga-kasketter på og invitere dem på frokost på en restaurant, hvor de ellers ikke ville have råd til at spise – alt sammen for at få nogle gode billeder.

DEN GAMLE Trump, som er interesseret i Grønlands militærstrategiske beliggenhed, sjældne jordarter og de skibsruter, der åbner sig på grund af klimaforandringerne, gjorde i 2019 grønlænderne en ufrivillig tjeneste.

Hans interesse for øen understregede dens geopolitiske betydning og

Overgrebenes systematiske karakter under assimilationspolitikken er blevet tydeligere de seneste år

modbeviste den udbredte danske opfattelse af betalinger til Grønland som ren velgørenhed. Ved at fremstille bloktilskuddet, som Danmark årligt indbetaler til Grønlands budget, som markedsværdien af militær og kommerciel tilstedeværelse i Grønland styrkede han grønlændernes forhandlingsposition, hvorfra de krævede mere autonomi og anerkendelse af historiske uretfærdigheder.

Men den seneste aggressions retorik har vakt ubehag i Grønland, der i forvejen er vidne til voksende spændinger mellem stormagterne, der konkurrerer om Arktis. »På tynd is må man forsigtigt finde sin vej, og vi befinder os nu på tynd is«, skrev Aqqaluk Lynge, nestor i det venstregrønne regeringsparti Inuit Ataqatigiit (IA).

Og danskerne? »Jeg vil huske 7. januar som dagen, hvor vi første gang

så den danske frygts sande ansigt over for tabet af Grønland«, kommenterede den grønlandske forfatter Aká Hansen. Den danske reaktion var præget af forfærdelse, chok og postkolonial melankoli.

På sociale medier advarede mange danskere i Bobés stil grønlænderne mod USA og opregnede amerikanske forbrydelser mod oprindelige folk og minoriteter. At den dansk-grønlandske historie er gennemsyret af lignende overgreb blev – exceptionalisme hilser på – ikke nævnt.

Så sent som i december demonstrerede inuit og deres støtter i danske og grønlandske byer. Protesterne rettede sig mod danske kommuners praksis med at fratage mødre af grønlandsk oprindelse forældremyndigheden på baggrund af egnethedstests, der ikke er tilpasset grønlandsk kultur.

»Den måde, hun kulturelt betinget kommunikerer med sin nyfødte på, forhindrer en vellykket socialisering«, hed det i et lækket notat – et eksempel på systemisk racisme og en krænkelse af menneskerettighederne for grønlænderne, hvis oprindelige kultur nyder særlig beskyttelse gennem den af Danmark ratificerede ILO-konvention 169. Inuit har i Danmark syv gange større risiko for at blive tvangsadopteret, og mange grønlandske

Postkoloniale sår og neokoloniale trusler i Grønland

mødre forbinder f.eks. uddannelsesrelaterede ophold i Danmark med frygt for myndigheders vilkårlighed.

Især pinligt for den danske regering er, at de seneste tilfælde af forældremyndighedsfratagelse minder om assimilationspolitikken fra 1960'erne og 1970'erne, som man først for nylig er begyndt at tage afstand fra.

Efter at kolonien i 1953 blev indlemmet i den danske stat som et officielt ligestillet amt, havde den danske politik til formål at gøre inuit til 'nord-danskerne'. Dette skete ikke kun for at få FN til at tro, at danskere og grønlandere var ét og samme folk. Foranstaltningerne afspejlede også den danske selvforståelse som en etnisk homogen og socialt progressiv kulturturnation.

Etniske konflikter og uafhængighedskampe mente man kunne finde sted andre steder – grønlanderne ville snart forstå, hvilket privilegium det var at være borgere i et af verdens bedste lande.

DENNE ANTAGELSE har vist sig at være en fejltagelse. Overgrebenes systematiske karakter under assimilationspolitikken er blevet tydeligere de seneste år. Alligevel nægtede Danmark så sent som i 2013 at deltage i en forsoningskommission.

Først i 2022 undskyldte Mette Frederiksen i Nuuk over for de overlevende fra 'Eksperimentet i 1951', hvor inuitbørn blev tvangsfjernet fra deres familier og sendt til Danmark for at blive en dansktalende elite.

Dette blev indtil for nylig betragtet som en beklagelig fejl i en ellers vellykket moderniseringspolitik. I dag fremstår denne foranstaltning som et af mange eksempler på et system, der fratog de fleste grønlandere myndighed, flyttede dem og udsatte dem for statslige overgreb i 1950'erne til 1970'erne.

I mellemtiden har der udviklet sig en identitetspolitisk bevidstgørelse i Grønland. Identitetspolitik spiller en central rolle i demokratiseringen af demokratiet, der jo lover reel lighed og frihed for alle mennesker. Dette ideal gør også den danske stat krav på.

Identitetspolitik gør det muligt at udvikle perspektiver, hvorfra diskrimination kan udfordres og kritiseres. Marginaliserede grupper kan på baggrund af en fælles identitet gøre op med de strukturer og normer i majoritetssamfundet, som stiller dem ringere. Ved at finde frem til delte erfaringer og interesser skabes der en kollektiv stemme, der gør det muligt ikke blot at artikulere eksklusion og diskrimination, men også at kritisere dem effektivt.

Berørte af statslige overgreb som de 'juridisk faderløse' og ofre for tvivlsom adoptionspraksis måtte først erkende, at deres erfaringer var en del af en systematisk diskrimination på baggrund af deres etniske tilhørsforhold – og ikke kun individuelle oplevelser. 'Uægte' børn havde frem til 1970'erne ofte ikke ret til at identificere deres biologiske, ofte danske, fædre

eller arve deres ejendom. Hundredvis af børn blev adopteret til Danmark, uden at deres forældre blev oplyst om betydningen af dette skridt.

Hos inuit havde adoption ofte en anden betydning: Børnerige familier overgav deres afkom midlertidigt til slægtninge eller barnløse bekendte uden at udelukke en senere genforening af familien.

At mange ægteskaber på dette tidspunkt forblev barnløse, er resultatet af endnu en skandale, hvis sande omfang først nu gradvist kommer frem i lyset. For at bremse befolkningstilvæksten, som var steget markant på grund af forbedret sundhedspleje, indførte danske læger i 1960'erne spiral som prævention hos unge inuitkvinder og -piger – i alt hos halvdelen af alle kvinder i den fødedygtige alder – uden samtykke fra de berørte eller deres forældre.

Programmet førte ikke blot til en tabt generation af grønlandere, som i dag savnes, ikke mindst på grund af mangel på arbejdskraft, men også til en udbredt og potentielt dødelig skepsis mod sundhedsvæsenet. Grønlands regeringschef, Múte B. Egede (IA), betegnede det som folkedrab.

Vil Danmark holde på Grønland – og det er i landets geopolitiske interesse – må det konfrontere overgrebene og udvikle en mere inkluderende statsidentitet. Dette har man også indset i København.

Eksperterkommissioner er allerede blevet nedsat. Grønland har senest taget konkrete skridt mod selvstændig-

hed, som det er berettiget til ifølge selvstyreloven. I 2023 blev der fremlagt et forfatningsudkast, og i 2024 besluttede man at forberede skridt mod statsdannelse. For at øge presset har man også overvejet at forhandle en fri associeringsaftale med USA eller Canada efter mønster fra nogle østater i Stillehavet.

I DANMARK MØDER tendensen mod mere ubehagelige og komplekse historiebilleder dog også modstand.

Det dansk-grønlandske forhold blev i den danske presse allerede før de seneste udviklinger beskrevet som værende på et lavpunkt. Men sociologen Aladin El-Mafaalanis overvejelser tillader også andre konklusioner. Ifølge ham er det en fejlslutning at tro, at perioder, hvor mindretal opnår større indflydelse, nødvendigvis er præget af færre spændinger og konflikter. Ofte er det modsatte tilfældet, og dette fænomen kalder han integrationsparadokset.

Majoriteten skal først vænne sig til at tage hensyn til stemmer og synspunkter, der tidligere – på grund af ulige magtforhold – spillede en marginal eller ingen rolle. Samtidig opdager mindretallet, at ihærdige krav fører til succes. Derfor begynder det at adressere diskriminationserfaringer, som det tidligere blev betragtet som udsigtsløst at bringe frem. Dermed opstår et indtryk af en konfliktoptrapning, selv om der i virkeligheden er opnået mere ligestilling.

Modsætningen til assimilation,

som dansk grønlandspolitik hidtil har været præget af, er integration. Hvor assimilation handler om, at mindretallet bliver tvunget til at opgive sin identitet og tilpasse sig flertallet, byder integration på muligheden for at være ligeværdig og samtidig bevare sit kulturelle særpræg. En sådan form for ligeværd bliver i stigende grad krævet af grønlandske aktører – og der er allerede sket betydelige fremskridt i denne retning.

Som svar på grønlandske aktørers vedholdende insisteren har Danmark på det seneste oftere taget afstand fra exceptionalistiske og assimilatoriske forestillinger og præsenteret sig – i modstrid med ideen om den homogene nationalstat – som den multietniske føderation, den de facto længe har været. Efter hårdt pres blev grønlandsk anerkendt som arbejdssprog i Folketinget, Danmark støttede Grønlands ønske om fuldt medlemskab i Nordisk Råd, posten som arktisk ambassadør vil fremover blive besat af Grønland.

I 2024 repræsenterede en grønlandsk kunstner for første gang Danmark på Biennalen i Venedig, og en af de nye danske pengesedler skal bære portrættet af en hidtil marginaliseret ekspeditionsdeltager fra Nordgrønland. Selv en løsning på de udskaeldte forældregnethedstest blev overraskende hurtigt stillet i udsigt blot få dage efter Trumps fornyede fremstød.

SOM EKSEMPLERNE viser, er der i øjeblikket en bemærkelsesværdig

proces i gang – først og fremmest drevet af grønlandske aktørers vedholdende krav. Gradvist tegner der sig konturerne af en fællesstatslig identitet, der ikke søger at påtvinge lighed, men snarere skaber ligeværdig plads til både det danske og det grønlandske. Dette er essensen af den føderale tanke. Det er dog også tydeligt, at der fortsat kræves opslidende debatter og kampe for at realisere dette ligeværdige samspil i praksis.

»Vi ønsker hverken at være amerikanere eller danskere – vi ønsker at være grønlandere«, siger Múte B. Egede og opsummerer dermed sine landsmænds holdning. Ønsket om en grønlandsk statsdannelse står fortsat stærkt. Men i Nuuk er man klar over, at man også i fremtiden vil være afhængig af stærke partnere.

Om Trumps trusler vil føre til en ny dansk exceptionalisme, eller om der åbnes en hidtil blokeret vej mod en virkelig ligestillet føderation, er endnu uvist.

Hvis tendensen skulle pege mod, at Danmark virkelig er klar til det sidste, er det ikke udelukket, at helt nye modeller kan opstå. Selv muligheden for en fri associering – ikke mellem en grønlandsk og en amerikansk stat, men med Danmark – er blevet mere sandsynlig. Beslutningen om, hvorvidt det, Danmark snart vil tilbyde Nuuk, er attraktivt nok til at overbevise et flertal af grønlanderne, ligger dog udelukkende hos dem.